

Összességében elmondható: értékes, a könyvtáros társadalmat is gondolkodásra és cselekvésre sarkalló, magyar nyelvű, ezáltal (is) hiánypótló kötet született. A gyűjtemény legfőbb erénye, hogy többféle foglalkozást űző, ennél fogva heterogén összetételű (és szemléletű) szakemberek (pl. könyvtáros, közgazdász, mérnök, menedzser) számára kíván mindennapi segítséget nyújtani akár az amatőr, akár a professzionális információs munkához, emellett felsőoktatási jegyzetként is

funkcionál. Őszintén remélem, hogy a fiatal szakmai szervezetként működő MIBE még sok ilyen magas színvonalú és időszerű témákat boncolgató kiadvánnyal látja el a hazai könyvtáros közönséget. Bízom benne, hogy a szöveggyűjteménynek hamarosan (több) folytatása következik.

Kiszi Péter

(ELTE BTK könyvtartudományi tanszék)

A verseny kiiktatása: a Digitális Millenniumi Szerzői Jogi Törvény (DMCA) visszás következményei¹

Bevezetés

Robert Frost, neves amerikai költő egyik verséből való a gyakran idézett mondás, hogy „a jó szomszédság alapja a jó kerítés”.² Bár a mondás sarkított, és az eredeti költői környezetéből ki lett szakítva, azt nemigen vonja kétségbe senki, hogy a kerítés lényeges eleme a magántulajdoni jogok védelmének. A kerítést esetenként és okkal át lehet ugrani – például átpattant labda visszaszerzése –, s igencsak neveltségessé tenné magát az USA törvényhozása, ha a kerítésen való minden átugrást törvénnyel büntetne. Jogilag ugyanis tökéletesen elegendő a birtokháborítás általános törvénye, amely a jogsértés ellen védi a tulajdonost. Ez a szabály, amely évszázadokon át valóságos helyzetek megítéléséből leszűrt bírói gyakorlatból alakult ki, rugalmas, ésszerű, átlátható és megbízható az egyének számára.

A hasonlatot tovább szöve mondhatjuk, hogy a technológiai gyűjtőfogalomnak számító digitális jogkezelés, a *Digital Rights Management (DRM)* a szellemi tulajdon világának kerítése. A DRM a szerzői jog áthágásának megakadályozásáért korlátozza a digitális médiához való hozzáférést. Az *Apple* cég zeneboltjában vásárolt dal például feltölthető a saját gyártmányú *iPodra*, és felírható egyetlen CD-re, de a beépített DRM-eljárás nem engedi fájlcsereelő hálózatba felküldeni, *Sony Walkmanre* másolni, vagy több példány CD-t készíteni belőle.

1998-ban azonban bekövetkezett a kerítés átugrásának kriminalizálása: az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa kimondott törvényi szintű védelmet ajándékozott a DRM-eljárásoknak a *Digitális Millenniumi Szerzői Jogi Törvény (Digital Millen-*

nium Copyright Act – DMCA) elfogadásával. A DMCA szerint nemcsak büntény a DRM-technológia megkerülése – azaz az intellektuális kerítés átugrása –, de tilos a megkerülésre szolgáló eszközök készítése és terjesztése is. Az 1990-es évek közepéig a bírói döntések nyomán úgy tűnt, sikerül fenntartani a kényes egyensúlyt a technikai fejlődés szülte, a szerzői jogi törvény aláadására alkalmas berendezések és találmányok elfogadtatása, illetve a copyright-tulajdonosok jogai között: a DMCA törvénybe iktatásával ez az evolúciós folyamat megszakadt, a jogi precedensek felhalmozott bölcsességét kiszórták az ablakon, és egy merev, rugalmatlan, minden kivételt elutasító megkerülésellenes szabályt hoztak létre. A DMCA azzal fenyeget, hogy a *Szilícium-völgy* szabad csúcstechnikai elképzelésekkel kísérletező versenyszelleme elerőtlenedik: az ipar jelenlegi nagygépjűi kezébe robusztus jogi fegyver került, amelyvel az újonnan belépő szereplőkkel szemben hatékonyan fel tudnak lépni. A kalózkodás elleni harc jegyében a DMCA a copyright-tulajdonosoknak és a tartalmaik terjesztésében részt vevő vállalatoknak olyan jogi eszközt szolgáltat, amely képes ellenőrizni, ki gyárthat az adott vállalat technológiai platformjával kompatibilis terméket, és ki férhet hozzá a tartalmaikhoz. A jogtulajdonosok a DMCA-t szerződések erőszakos végrehajtására használták fel, büntetőjogi eljárást kezdeményeztek olyan programozók ellen, akik a DRM-szoftver hibáit nyilvánosságra hozták –, egy szóval a copyrightvédelemhez kapcsolódó tudományos kutatást igyekeztek elfojtani. Mindez hátrányos az innováció, a vállalkozások és a fogyasztók számára egyaránt.

Az új technikai megoldások a médiafogyasztás új módjait szükték meg. A videomagnó például lehetővé tette a tv-műsor rögzítését időben későbbi

megtekintésre. Az iPod-féle MP3-as lejátszók feltalálása révén bárki a zsebébe tömhet egy egész zenei könyvtárat. A szoftveremulátorok lehetővé teszik a Playstationhoz hasonló, népszerű konzolokra tervezett komputeres játékok lejátszását saját számítógépen. Mindegyiknél jogi eszközöket vettek igénybe az ipar aktuális szereplői új technológiai megoldás megakadályozására azzal az érvel, hogy ezek megszegik a copyrighttörvényt. S a bíróságok minden alkalommal visszautasították a vádak azzal az érvel, hogy a copyrighttörvény célja nem a technikai haladás meggátolása, hanem annak ösztönzése.

A copyrighttörvény csúcstechnológiai kihívásai

A copyrighttörvény az alkotóknak, művészeknek, zeneszerzőknek kizárólagos jogok masszív arzenálját nyújtja alkotásuk kereskedelmi kiaknázására. A copyright-tulajdonosnak – bizonyos korlátokkal – kizárólagos joga van művének többszörözésére és terjesztésére. A szerzői jog célja a kulturális fejlődés ösztönzése azáltal, hogy új művek megalkotására serkent. Az USA Kongresszusa tudatában volt annak, hogy a copyright maga is a haladás kerékkötője lehet, ha a gondolatok szabad áramlását mértéktelenül akadályozza. Ezért a vesztély elhárítására a kongresszus a jog keretén belül az alkotók jogát gondosan korlátozta. Tényeket például nem lehet szerzői jog alá venni, bár a tények egy bizonyosfajta leírását, megfogalmazását igen. A copyright korlátozott ideig érvényes, amely után a mű köztulajdonba kerül. A jogkimerülés elve (*first sale doctrine*) a fogyasztónak megadja a jogot, hogy tovább értékesítse a copyright által védett mű jogszerűen megvásárolt példányát. A tisztességes felhasználás pedig azt jelenti, hogy bizonyos típusú ártalmatlan másolás – mint egy könyvbírálatban szereplő rövid idézés, vagy egy tv-műsor rögzítése későbbi lejátszásra – nem számít a szerzői jog megsértésének.

A technikai fejlődés reflektorfénybe állította a copyright korlátaival kapcsolatos kérdéseket. A digitális technológia a hétköznapi használó számára egyre tágabb lehetőséget nyújtott az engedély nélküli másolásra. A jogosult és jogosulatlan másolatokat a törvény nehezen tudta megkülönböztetni. A bíróságok mindazonáltal kitűnően helyt álltak a technikai fejlődés kihívásaival szemben. Finom nüanszokkal teli joggyakorlati esetkorpust halmoztak fel az évek során, amely védte a szellemi tulajdon birtokosát, ugyanakkor nem ásta alá a csúcstech-

nológiai innovációt – a bíróságoknak ésszerű egyensúlyt sikerült megteremteniük.

A szerzői joggal védett szoftver és a „tisztá szoba” tervezés

A copyrightperek gyakori tárgya a mérnöki visszafejtés gyakorlata. A visszafejtés egy másik vállalat hardver- vagy szoftvertermékének szétszedése, működési mechanizmusának megfejtése abból a célból, hogy egyes funkcióit egy másik termékben reprodukálják. A műszaki cégek évtizedekig használták a szellemi tulajdon törvényét ahhoz, hogy saját tulajdonú, „külön bejáratú”, saját ellenőrzés alatt tartott technológiai platformokat készítsenek. Az 1970-es évektől, a komputeripar kezdetétől kökemény jogi csatározások zajlottak, amelyekben a szilárdan beásott aktuális szereplők a copyrighttörvényt arra használták fel, hogy a konkurens cégeket megakadályozzák rendszerükkel együttműködni képes termékek gyártásában. Ennek a harcnak korai példája volt az 1980-as években az IBM-kompatibilis számítógépek piacáért folyó küzdelem. Az IBM teremtette meg PC-jének 1981-es kibocsátásával azt a piacot, amely válasz volt a népszerű *Apple II* személyi számítógépre – hamarosan azonban az IBM PC lett a vezető üzleti számítógép.

Minden IBM PC-ben volt egy szoftver, a bemenni/kimeneti műveletek összehangolását végző BIOS (*Basic Input Output System*), amely nélkül egyetlen IBM-kompatibilis PC sem tudott üzemelni. Amikor más cégek elkezdtek klónokat gyártani, egyszerűen egy IBM-BIOS-t tettek a termékükbe. A *Columbia Data Products (CDP)* hozta ki az első klónt 1982 júniusában: az *MPC1600*³ az IBM 5150 jelű gépének a „hasonmása” volt. Tekintettel arra, hogy a BIOS szerzői jogi védelem alatt állt, az IBM könnyedén eljárta a cégek ellen a bíróságon, mint-hogy a bíróság véleménye az volt, hogy szoftvert engedély nélkül nem szabad másolni, még akkor sem, ha a cél a versenytárs termékéhez való kompatibilitás biztosítása.⁴ A kompatibilitás megteremtése nem indok az engedély nélküli kisajátításra.

1984-ben azonban a klónokat olyan BIOS-szal szerelték fel, amelyet a *Phoenix Technologies* vállalat fejlesztett ki, és amely nem volt az IBM BIOS-ának a másolata. A Phoenix saját BIOS-át az ún. „tisztá szoba” fejlesztési eljárással hozta létre. Ebben két külön mérnöki csapat alakítanak ki. Az első csapat megvizsgálja az utánzásra kiszemelt terméket, esetünkben az IBM BIOS-t, és működésének minden lehetséges elemét tüzet-

sen feltérképezi. Ezután a csapat teljes specifikációt, részletes műszaki leírást készít a termékről, de vigyáz arra, hogy az eredetiből véletlenül se vegyen át semmilyen copyrighttal védett szoftverelemet. Majd a mérnökök egy másik csoportja, amelynek tagjai sohasem látták az eredeti terméket, kifejleszt egy új terméket, kizárólag az első team által megadott specifikáció alapján. A két csoport között semmilyen egyéb kommunikációt nem engedélyeznek. Ha mindegyik csoport jól dolgozott, akkor a termék tökéletesen ugyanúgy működik, mint az eredeti, ám abból nem tartalmaz semmilyen copyrighttal védett programrészt. A Phoenix cégnek sikerült egy olyan BIOS-t megalkotnia, amely az IBM-verzióval teljesen azonos módon működött, s a fejlesztési eljárás annyira kikezdetlen volt, hogy az IBM meg sem próbált szerzői jogsértési pert indítani. Az IBM-klónok első példányait, amelyek ma is uralják a piacot, a Phoenix BIOS-szoftverével gyártották le. Ezek sikere azután maradéktalanul legitímálta a „tisztaszoza” eljárást.

A mérnöki visszafejtés törvényi elfogadottságát az 1992-es *Sega* kontra *Accolade* per tovább erősítette. A *Sega Enterprises* meg akarta akadályozni a rivális *Accolade*-et, hogy játékokat gyártsen a *Sega* népszerű *Genesis* videojáték-konzoljához. Az *Accolade* a „tisztaszoza” eljárást alkalmazta a *Genesis*-konzol szoftverének visszafejtésére, és ennek alapján a *Genesis*-szel kompatibilis játékokat kezdett gyártani. Az *USA Kilencedik Kerületi Fellebbviteli Bírósága* megerősítette, hogy mindez nem sérti a szerzői jogot.

Időváltás és térváltás

A copyright-tulajdonos joga és az innovációt ösztönző környezet megteremtése közötti egyensúly fenntartását két további eset illusztrálja, ahol az új berendezés lehetővé teszi a fogyasztónak, hogy szerzői joggal védett tartalmat technikailag korábban nem ismert módon használjon fel. A copyright-törvény egyik legünnepeltebb esete volt a *Sony Corp of America* kontra *Universal City Studios* per 1984-ben. A vezető filmstúdiók copyright-jogsértéssel vádolták a *Sonyt* *Betamax* nevű képmagnójával kapcsolatosan. Egy rendkívül szoros, 5:4-es bírói döntés szerint az *USA Legfelsőbb Bírósága* a *Sony*-nak adott igazat azzal az érveléssel, hogy bár a *Betamax* használója törvényt sért, ha fölvevett filmekből házi könyvtárat létesít, a *Sony* mindezért nem terheli felelősség. A *Sony* nem profitál a jogsértésből – így a bíróság –, sőt, a videomagnó széles körűen használható jogkövető

módon, mint például a használatnak megfelelő időpontban történő műsornézéssel, amikor egy fölvevett programot későbbi időben tekintenek meg. A legfelsőbb bíróság szerint a vállalatok fejleszhetnek olyan terméket, amelynek egyaránt lehet jogszerű és jogszerűtlen használati módja, ám ettől még a gyártó vállalat nem vonható felelősségre jogsértésért.

1999-ben egy másik korszakos jelentőségű technikai újítással, az MP3 lejátszóval kapcsolatban is döntést hozott a *Kilencedik Kerületi Fellebbviteli Bíróság*. Az *RIAA* kontra *Diamond Multimedia* pernél hivatkoztak egy korábbi törvényre, az 1992-es *Audio Home Recording Actre*, amely szerint a digitális hangfelvevő eszközöket fel kell szerelni másolásvédelmi szoftverrel. A bíróság úgy vélte, hogy a *Diamond* MP3-as lejátszója, a *Rio*, az 1992-es törvény értelmében *nem* digitális hangfelvevő eszköz, mivel csupán fogadja a zenei fájlokat a komputertől, amely maga *sem* digitális hangfelvevő eszköz a törvény értelmében. Kimondta továbbá, hogy a *Rio* működése teljesen konzisztens a törvény fő céljával, a személyes használat megkönnyítésével. Az indoklás szerint a *Rio* csak azért készít másolatot, hogy hordozhatóvá tegye a felhasználó merevlemezen már rajta levő fájlokat – azaz a felhasználás helyének megválasztását, a térváltást tegye lehetővé. Ez a döntés lökést adott a hordozható zenei lejátszók piaci fellendülésének.

Fájlcserélés

Kijózanító azonban, hogy a *Diamond* korábban alsóbb jogi fórumon pert veszített, mielőtt a fellebbviteli bíróság megváltoztatta a döntést. A bíróságok rendszerint elmarasztalták azokat a vállalatokat, amelyek a copyright-jogsértésre építették üzleti tervüket. 2001-ben a *Napster*, egy közvetlen fájlcserélő szolgálatot zártak be, mert nem tudta megakadályozni a kalózkodást a hálózatán belül. A *Napster* bukása után az új közvetlen elérésű kliensek el akarták kerülni a *Napster* végzetét úgy, hogy nem építenek központi adatbázist, hanem teljesen decentralizált módon, szerver nélkül működnek. Két cég, a *StreamCast Networks* és a *Grokster* tovább működhetett a kerületi bíróság döntése szerint, de a legfelsőbb bíróság 2004-ben megváltoztatta a döntést. A rákövetkező évben, az *MGM* kontra *Grokster* döntése szerint nem a technológiai felépítés, hanem a vállalat üzleti modellje dönti el, hogy a céget felelősség terheli-e copyright-jogsértésért. Ennek alapján aztán mindhárom vállalatot elmarasztalták.

Tisztességes felhasználás

Az angolszász jogban *fair use*-nak vagy *fair dealing*-nek nevezett tisztességes felhasználás a copyrighttörvénynek az a szegmense, ahol a bíróságok a jogi egyensúlyt a leglátványosabban tudják felmutatni. A Sony, a Sega és más jogi esetekben a központi koncepció, a tisztességes felhasználás elve az angol–amerikai törvény része már évszázadok óta,⁵ első törvényi kodifikációjára viszont csak az 1976-os copyrighttörvényben került sor. Hagyományosan a tisztességes felhasználás védte azt a jogot, hogy részleteket idézhessünk nyomtatott műből kritika, kommentár, híradás, tanítás (osztálytermi többpéldányos használatra is), tudományos kutatás, paródia és bohózat céljára. Kultúránk szegényebb lenne a tisztességes felhasználás nélkül. *Larry Lessig* a „Free Culture” c. művében⁶ idézi *Jon Else* dokumentarista filmrendező esetét. *Else* egyik forgatásán felvett egy jelenetet, ahol a háttérben álló tévén éppen a *Simpsonék* egyik epizódja ment. Bár a háttérben látszódó, kb. 4,5 másodpercnyi rajzfilmfoszlány tisztességes felhasználásnak számítana, a rendező mégis biztosra ment, és engedélyt kért az inzertre. Megkereste *Matt Groeninget*, a „Simpsons” alkotóját, aki engedélyt adott, de jelezte, hogy *Else*-nek a film producerével, a *Foxszal* is egyeztetnie kell. A *Fox* tízezer USD-t kért a csipetnyi klipért. Bár *Else* sejtette, hogy a bíróságon pert nyerne, mégsem engedhette meg magának a költségeket és a jogi huzavonát, ezért egyszerűen kivágta a filmből a *Simpsons*-klipet.

A tisztességes felhasználás elve elismeri, hogy nem minden jogosulatlan másolás hátrányos a copyright kreativitást ösztönző céljára. A tisztességes felhasználás egy autonóm zónát hasít ki, amely megengedi a fogyasztónak, hogy másolatot készítsen olyankor, amikor a copyright-tulajdonosra háruló pénzügyi kár elhanyagolható, ugyanakkor a használatból eredő közhaszon nagy lehet. A bíróságok álláspontja szerint a tisztességes felhasználás kivétele csúcstechnikai környezetre is alkalmazható. A *Sony*-ügy korai lépés volt ez irányban, mert engedélyezte a másolást, amely az időpont megválasztásához mint a tisztességes felhasználás egyik esetéhez szükséges. A 2003-as *Kelly* kontra *Arriba-Soft* perben a bíróság azt mérlegelte, hogy a jogvédett képekből készített *körömképek* egy keresőmotorban tisztességes felhasználásnak minősülnek-e. A legfelsőbb bíróság 1994-es döntésénél, a *Campbell* kontra *Acuf-Rose Music* perét idézték, amelyben azt firtatták, vajon az új mű csupán az eredeti alkotás helyét foglalja

el, vagy valami újat ad hozzá, eltérő jellegű szándékot hordoz, új kifejezéssel, jelentéssel vagy üzenettel gazdagítva/változtatva az eredetit: más szóval az új mű átdolgozásnak tekinthető-e. A keresőmotorokban használt miniképek az *Arriba-Soft* perben hozott bírói döntés szerint további szándékot tartalmaznak, más jellegűek, mint az alapként szolgáló copyrighttal védett képek. A körömképek nem károsítják az eredeti fotók iránti piacot; értékük elsősorban a keresőmotor programozóinak kreativitásából származik. Használatuk transzformatív, átalakító jellegű.

A Digitális Millenniumi Szerzői Jogi Törvény

A XX. század végéig a copyrighttörvény centralizált, tökeintenzív kommunikációs technológiákkal számolt. 1790-ben, amikor *George Washington* aláírta az USA első copyrighttörvényét, a kalózkodás elleni eljárás aránylag egyszerű volt. Csak kevesen engedhették meg maguknak nyomda birtoklását, és amikor súlyos sérelem történt, a bűnös könnyen azonosítható volt, és törvény elé lehetett citálni.

A XX. század új médiatechnológiákat hozott: a gramofont, a tévét, a videofelvevőt – ám a tökeintenzív média valósága megmaradt. Az 1990-es évekig az átlagos amerikainak nem volt hozzáférése olyan berendezéshez, amely tömegtermelésben állítja elő a lemezeket és a videokazettákat; s még ha elő is tudta volna állítani, a terjesztés nehéz és drága volt. Arról nem is beszélve, hogy a kereskedelmi forgalomban kapható többszörözési technika gyenge minőségű másolatokat volt képes előállítani. Egy másolt VHS videoszalag egy boltban kapható képmagnón szemmel láthatóan rosszabb az eredetinel.

A technika fejlődése mindezt megváltoztatta. Először a digitális média fejlődött ki. A digitális zene a kompakt lemezzel, a CD-vel érkezett 1983-ban, a digitális videó pedig 1996-ban a DVD-vel vált a mindennapok részévé. Ezek az adatrepresentáció miatt tökéletes példányokat hoznak létre. Ennek eredményeképpen a kalózkidadású zenei albumok és mozifilmek – még a közönséges boltban kapható berendezéssel is – pontosan úgy néznek ki, mint az eredeti. Még fontosabb volt az internet felemelkedése, amely a gyors, decentralizált adatterjesztést teszi lehetővé. A zenei és filmiparok az új fejleményeket riadalommal nézték: ráeszméltek, hogy a jogsérelem elleni fellépés sokkal nehezebb

lesz, és a tökéletes reprodukálási minőség miatt a kalózkodás iránti érdeklődés megnő. Az 1990-es évekre a copyright-tulajdonosok kétségbeesetten állapították meg, hogy a létező védelmi rendszer elégtelen.

Háború a kalózkodás ellen

A kalózkodás ellen *Hollywood* és a zenei ipar három fegyverrel lépett fel. Az első a peres eljárás. Az amerikai lemezkiadók szövetsége, az RIAA olyan cégek ellen indított eljárást, amelyek megkönnyítették a copyright megszegését, mint pl. a Napster, a Grokster és a StreamCast. 2003-ban azonban az RIAA elkezdte magánemberek bepepelését: több száz személlyel szemben indított pert havonta, peren kívül ezek legtöbbször pár ezer dolláros büntetéssel zárult.⁷ A második fegyver a PR-offenzíva, amely a közvélemény figyelmét akarta a kalózkodás költségeire irányítani. Rájöttek, hogy nem tudnak mindenkit törvény elé ráncigálni, aki fájlcsere hálózatba lép, ezért az egyszerű vásárlókat kívánják meggyőzni, hogy a copyrightvédelem alatt álló művek letöltése illegális és csúnya dolog. A filmipar is a „tiszteled a szerzői jogot!” tartalmú reklámsorozatokkal állt elő. A harmadik fegyver a digitális jogkezelési rendszer, a DRM különféle megvalósulásai. A legtöbb DVD alkalmaz például tartalomszétziláló rendszert (*Content Scrambling System = CSS*), olyan kódolási szabványt, amely arra szolgál, hogy a jogosulatlan készülékeken való lejátszást meggátolja. A zeneipar licenct ad a dalok letöltéséhez olyan szolgáltatásokon belül, mint az Apple *iTunes* zenei áruháza: ezekben van DRM-funkció, amely a dalok elérését és tárolását korlátozza. Az *MS Windows Media Format*, amelyet sokan használnak az Apple-rivalisok közül, szintén tartalmaz DRM-funkciót. Ezek a technológiák afféle digitális kerítésként megnehezítik a másolást.

A megkerülés ellen

Az ipar nagy bánatára nem létezik tökéletes másolásvédelem. Bármely új DRM-technológia bevezetése után hónapokon-heteken belül jönnek a hackerek, feltörik a kódot, és a szoftvert közzéteszik az interneten.⁸ Így az ipar ennek a fegyvernek a megerősítéséhez keresett támogatást, lobbizott a kongresszusnál olyan törvényért, amely felhatalmazást ad arra, hogy elejét vegyék a másolásvédelmi módszerek megkerülésének. A kongresszus lépett is, és 1998-ban törvénybe iktatta a DMCA-t. A törvény 1201-es szakasza megtiltja, hogy megkerüljék a másolásvédelmi rendszert,

amely a műhöz való hozzáférést ellenőrzi, illetve a jogtulajdonos jogát védi. Megtiltja továbbá a megkerülési eszközök készítését vagy forgalmazását. A polgári joggyógy módok mellett a törvény büntetést is ír elő félmillió USD-ig, és öt év börtönig a szándékos jogsértésért.

A kongresszust ugyanakkor aggályok töltötték el, vajon a DMCA meg fogja-e fojtani a digitális média legitim használatát. Ezért a megkerülési tilalommal szemben a törvény egy sor kivételt is tartalmaz. A megkerülést olyanoknak engedélyezi, akik „hátrányosan érintettek abban a képességükben, hogy jogszerűen használhassák az adott objektumot”. 2000-ben és 2003-ban is újabb részletező listák jelentek meg a kivételekről. A 2003-as listában például kivételes megkerülési engedélyt kaptak az *Adobe eBook* formátumát használó vakok képernyőolvasó berendezései.⁹ Ugyancsak kivétel a komputerprogramok biztonsági tesztelése és a rejtjelzés-kutatás. A legfontosabb kivétel azonban a szoftverek együttműködésének, interoperabilitásának vizsgálata és kutatása céljából végrehajtott mérnöki visszafejtés. Sőt, visszafejtési eszközök terjesztését is engedi egy függetlenül készített számítógépes program interoperabilitásának megteremtéséhez.

A visszafejtési kivételek a kétségtelen jó szándék ellenére nagyon általánosak ahhoz, hogy valódi védelmet nyújtsanak a fejlesztők és feltalálók számára. A törvény nem képes markánsan megkülönböztetni „egy függetlenül készített komputerprogram interoperabilitásának elősegítését” – amely engedélyezett – egy technológiai eljárás megkerülésétől – ami tiltott.

A copyrighttörvény túlmegy a copyrighton

A rengeteg kivétel sorjázása azt sugallja, hogy a DMCA-ban valami alapjaiban elhibázott. A teljes körű tilalom az engedelmények hosszú listájával párosul: mindez elég gyatra törvényalkotási háttérre utal. Azért kell oly sok kivételt rendelni a megkerülést tiltó szabályhoz, mivel az a copyright-tulajdonosok jogának drámai mértékű kiterjesztése. Valójában a DMCA egy olyan, megkerülést tiltó jogot foglal törvénybe, amely sokkal szélesebb tartományt fed le, mint a mögötte álló copyright. A kivételektől eltekintve a DRM-szoftverekkel való bármely manipulálás – még a copyrightot nem sértő manipulálás is – törvénytelen. A DRM-rendszerek és a DMCA jóval több hatalmat ad a copyright-tulajdonosoknak termékük felett, mint a hagyományos copyrighttörvény.

A hagyományos könyvkiadó például nem hívhatja segítségül a copyrighttörvényt annak korlátozására, hogy az olvasó mennyi másolatot készíthet személyes célra, hogy hol lehet a könyvet olvasni, és milyen márkájú olvasószemüveget használjon az olvasó. A DRM-technológiák és a jogi hátszelet adó rendelkezések a digitális világban éppen ilyen technikai és jogi korlátok felállítását engedélyezik a szellemi tulajdon birtokosának. Az Adobe eBook megszabja, hogy a könyv mekkora hányadát lehet kinyomtatni, lehet-e kivágni és beilleszteni szöveget egy másik alkalmazásba, és hogy a szoftver felolvashat-e hangosan. A kiadó megakadályozhatja, hogy az eBookot kölcsönadják másoknak, és lejáratí időt is szabhat, ami után a könyv olvashatatlaná válik. Mindezen műveletek a hagyományos jogban tisztességes felhasználásnak számítanak. A DMCA mégis illegálissá teszi, hogy az Adobe kontrollját kiiktatva bárki a tisztességes felhasználáshoz való jogát gyakorolhassa. Ez a gyakorlati eredménye, hogy mértéktelenül kítágul a digitális copyright, és az egyének szabadsága megnyirbálódik olyan tartalom használatánál, amelyet legálisan vásároltak.

Egy copyrightalapú házi videókartell?

Szerencsére a bíróságok legalizálták a „tisztá szoba” mérnöki visszafejtést – ma az IBM egykori versenytársai is olcsóbb és erősebb gépekkel rivalizálnak a piacon, amely üdvös a közönség és a kisvállalatok számára. Ha az eljárás nem kapott volna zöld utat, az IBM a BIOS-szal a mai napig monopolisztikus módon egymaga uralná a piacot. A DMCA megkerülést tiltó rendelkezései fenyegetik az innovációt és a versenyt minden digitális iparágban – a törvény hatását illusztrálják a videoberendezések körüli fejlemények.

Copyrighttal felügyelik a lejátszási funkciókat

A videotermekek már 1984 óta átalakultak, és a képmagnó sok évig alapvető háztartási eszköz volt minden otthonban. 1996-os megjelenése után azonban fokozatosan a DVD vette át az uralmat. Az új formátum sok, Hollywood által kikényszerített elemet tartalmaz. Az egyik ilyen elem a „régiónkódolás”. A DVD formátum tervezői a világpiacot régiókra osztották – az USA és Kanada például együtt alkotják az 1. számú régiót. A régióin kívüli DVD-kereskedés ellen mindegyik DVD-t megjelölik a régióköddel, és egy DVD-lejátszó csak az adott régióra vonatkozó jelöléssel ellátott DVD-t játszik le. Így tudják drágábban adni az USA-ban, és

olcsóbban Indiában anélkül, hogy az indiai DVD-k USA-beli forgalmazásától tartaniuk kellene. A DVD formátum lehetővé teszi a DVD-kiadóknak azt is, hogy egyéb korlátozásokat is bevessenek. Sok filmet például megelőz egy reklámblokk – a kiadók letilthetik, hogy a néző gyorsan átugorhassa a blokkot, és előrepörgethesse a DVD-t.¹⁰

Itt lép be a képbe a DMCA. A legtöbb kereskedelmi DVD a védett kódú CSS technológiával van felszerelve. A CSS-kódolású DVD-k lejátszására alkalmas készüléket gyártó vállalatnak igazolásért kell folyamodnia a *DVD Copy Control Association* (DVD CCA) konzorciumhoz, amely az ipari szabványt megalkotta.¹¹ A konzorcium engedélyének feltétele, hogy a DVD-lejátszóban működjön a regionális kódolás és az előrepörgetés tilalma. Ha egy gyártó visszafejtené a CSS-t, és egy jogosultsággal nem rendelkező DVD-lejátszót készítené, valószínűleg bevádolnák, hogy a DMCA megkerülést tiltó rendelkezéseit megsértette.

Az ilyen pernek köze sem lenne a kalózkodáshoz. Egy brit DVD megnézése az USA-ban nem kalózkodás, de nem számíthat annak egy kanadai CD meghallgatása vagy egy ausztrál könyv olvasása sem. Mégis, a DMCA nem tesz ilyen különbséget. A DVD rejtjelezési rendszer bármely „megkerülése” – még ha egyébként tökéletesen legális céllal is történik – törvényellenes.

Copyrighttal felügyelik a lejátszó berendezéseket

A Linux operációs rendszer használóinak különös okuk van arra, hogy bosszankodjanak, hiszen az imént említett felügyeleti egyesülés, a DVD CCA még adós a Linux fölött működő szoftveres DVD-lejátszó engedélyével. A nyílt forrású szoftver fejlesztői 1999 októberében készítettek egy *DeCSS* nevű programot, amely eltávolítja a kódolást a DVD-ről, miáltal azok az általános videolejátszó szoftverekkel működőképessé lettek.

A DeCSS-nek számtalan nem jogsértő használati módja van – például a jogszerűen vásárolt DVD-k lejátszása –, a bíróság 2001-ben mégis illegális megkerülési eszköznek minősítette. A DVD lejátszása Linux alatt jogilag ma még mindig homályos. Nyílt forrású DVD-lejátszó számos akad a hálón; a DeCSS utódjának tekinthető *libdvdcss*-t például nem amerikai programozók hozták létre. Bármelyik USA-állampolgár azonban, aki linuxos számítógépen DVD-t néz, szövetségi büntetést követ el.

További kérdés még a DeCSS-szel kapcsolatban, hogy betiltása vajon nehezítette-e a filmkölcsönzést? A válasz: nem igazán. A CSS-rendszer szabja ugyan a DVD-filmek visszajátszását, de nem gátolja az összekavart adatok átmásolását. Egy kalóz a rejtjelezés feltörése nélkül is tökéletes példányt tud készíteni egy összekavart DVD-ről. Nem szükséges megkerülő szoftver ahhoz, hogy letöltsünk egy CSS-szel mixelt videót, DVD-R diszke másoljuk, és lejátszunk egy közönséges DVD-lejátszón.

A kalózok általában nem CSS-mixturás formátumban terjesztik a filmeket. A dolog általában úgy történik, hogy valaki az USA-n kívül feltöri a DVD kódját, és a korlátozás nélküli fájl egy fájlcserező hálózatba küldi fel. Amint egy korlátozás nélküli filmfájl elérhető és letölthető, a felhasználónak már nincs szüksége megkerülő eszközre. A DeCSS-re, a CSS kódfeltörő programjára kirótt tilalom egyetlen gyakorlati eredménye, hogy a filmipar törvényes vásárlóit kényelmetlen helyzetbe hozza.

A copyright-ellenőrzés megsokszorozódása

Ha a lejátszó berendezések paramétereit a tartalomtulajdonosok felügyelet alá tudják venni, és a DMCA-t a teljes médiakörre ki akarják terjeszteni, talán lehet valamilyen alternatívát keresni. Kábelre válthatunk, internetes jelfolyamvideót játszhatunk le, ám a piaci elérés korlátozása, és a funkcionalitás megszabása a kábeltévé-szabványokban és az adatfolyamos internettartalmaknál is fellép. E trendek háttérben ugyancsak a DMCA megkerülés elleni rendelkezései állnak.

Videó széles sávon

A régi, a tv tetején álló ún. set-top-box helyett a kábeltársaságok ma már egy bankkártya méretű, CableCARD¹² nevű kis készüléket adnak a digitális tévéadások vételéhez. A CableLabs konzorcium által kifejlesztett OpenCable¹³ platform egyik alkotóelemeként a CableCARD használatkorlátozó DRM-szoftvert tartalmaz. A rendszer megakadályozza a jogosultság nélküli készülék hozzáférését a video-adatfolyamhoz, hogy ne lehessen nyílt formátumra, interneten elérhető formára konvertálni. Természetesen bármely készülék, amely megkerüli a másolásvédelmet, megszegi a DMCA 1201-es szakaszát. Itt is, akár a DVD esetében, az ipar stabilan beásott szereplőiből álló konzorcium a DMCA-t használja arra, hogy a készülékek képességeit korlátozza, lebutítsa.

A 2004-ben kibocsátott első generációs kábelkártya egyirányú, tehát fogadni tudja a videojeleket. Nem képes kétirányú kommunikációra, amely szükséges a legújabb technológiájú, lehívásra hozzáférhető (on-demand) videóhoz, és interaktív programirányításhoz. A kétirányú CableCARD forgalmazását azonban szándékosan késleltetik: a kábelipar igyekszik fenntartani a jelenlegi helyzetet, ugyanakkor az új készülék gyártói a piac fölötti ellenőrzés monopóliumával vádolják a jelen helyzet fenntartóit.

Ismert, hogy innováció akkor történik, amikor egy régi technológia az eredeti tervezők által sem gondolt új alkalmazására kerül sor. A forradalmi technológia földrengéssel jár, és fenyegető az iparág bebetonozott vállalataira. Esetünkben a CableLabsnek, amely az iparág nagyjait tömöríti, érdeke a status quo fenntartása. Ugyanez elmondható a DRM-ről is: a másolásvédelmi megoldások csaknem minden, a piacon forgalmazott elektronikai berendezésbe be vannak építve. A legutóbbi DRM-ismertető már azt követeli, hogy a részt vevő elektronikai gyártók több száz oldalnyi szabálytömegrre kötelezzék el magukat arra vonatkozóan, hogy a gyártandó készülék mit tehet a védett tartalommal. A szabályrengeteghez való teljes alkalmazkodás viszont képtelenség.

Visszaélés a DMCA-val

A DMCA-nak a piaci versenyre gyakorolt bénító hatása kiolvasható azokból az esetekből, amelyekben vállalatok a törvényt a konkurencia letörésére használták. Bár a bírósági ítéletek végül is kedvezőek voltak az alperesek számára, a DMCA-val való visszaélések sora nyugtalanító jelenség.

A Lexmark-ügy

A nyomtatókat gyártó Lexmark cég az ún. „prebate” festékkazettáit speciális szoftverrel forgalmazza, amely révén kizárólag a Lexmark tudja az újrafeltöltést elvégezni a kazettában. A Static Control Components (SCC) rivális vállalat visszafejtette a Lexmark festékkazettáit, hogy a beépített korlátozásokat feloldja. A kazetta-újratöltés piacán mindez egészséges élénkülést okozott volna. 2002 decemberében azonban a Lexmark – a DMCA-ra hivatkozva – beperelte az SCC-t, miszerint az SCC csipjei „jogosulatlan elérést” nyújtanak a nyomtatóhoz.¹⁴ A Hatodik Körzeti Fellebbviteli Bíróság 2004 októberében a Lexmarkkal szemben hozta meg a döntését, azzal, hogy a DMCA csak olyan

elérési korlátozást igazol, amely copyrightvédelem alatt álló tartalom elérését korlátozza. Egy nyomtató nem tartozik a copyrightvédelem körébe, és működőképessé tétele nem a DMCA megsértése. A perben előkerült egy korábbi döntés, a *Szövetségi Körzeti Fellebbviteli Bíróság* által tárgyalta *Chamberlain* kontra *Skylink* ügyé. A garázsajtót gyártó Chamberlain a DMCA-ra hivatkozva beperelte a Skylink Technologist, amely a Chamberlain-termékekhez gyárt tartalék-távírányítót, azon az alapon, hogy a Skylink megkerülte a Chamberlain távnyitóban levő elérési technológiát. 2003-ban a bíróság a Skylinknek szolgáltatott igazságot: jogos a garáztulajdonos elvárása, hogy hozzá tudjon férni garázsához akkor is, ha az eredeti távírányító elromlik vagy elkallódik.

Bár a döntés végül is az alperesnek adott igazat, az eljárás semmiképpen sem óv meg a károktól. A borsos perköltségek a kisebb vállalatoknak komoly gondot okoznak, az SCC például 19 hónapig nem árusíthatta a termékét, így jelentős bevételkiesést volt kénytelen elkönyvelni.

A copyrightot szerződésérvényesítésre használják?

A Lexmark-ügy tanulságos vonása a szerződésbeli kötelezettségek kérdése. A Lexmark akciós festékkazettája, a „prebate” kazetta esetében a fogyasztó beleegyezik abba, hogy az elhasznált kazettát visszaviszi a Lexmarknak; egy „zsugorított csomagolású” (shrink-wrap) szerződés a kazetta tetején ezeket a feltételeket részletezi, és a kazetta felbontása a feltételek elfogadását jelenti. Persze még a szerződésbeli kötelezettség sem indokolja a peres eljárást. A Lexmark-ügyfél szerződésbeli kötelezettségének nincs köze a copyright védelméhez, amely a DMCA tárgya. Ha a Lexmark megállapítja a kazettákra vonatkozó szerződészegést, a szerződési jog rendelkezései alapján kaphatott volna jogorvoslatot.

Az Apple a modern kor egy másik szerződéstípusát, a „végigkattintós” (click-through) szerződést használja arra, hogy az iTunes zeneáruházában vásárolt dalt ne lehessen más cég által gyártott MP3-as lejátszóval meghallgatni.

A büntetőjogi adu ász

A DMCA a büntetőjog eszközeit adja az Apple kezébe – olyan arzenált, amely a szokásos szerződéses vitákban nem szerepel. Ha az Apple egy szerződési pontban jogsértést követ el vásárlóival

szemben, pénzügyi kártérítésért be lehet perelni, de a cég főnökét nem lehet börtönbe juttatni. Mégis, az Apple megkérheti a szövetségi kormányt, hogy vesse börtönbe azokat, akik a DRM-rendszerét feltörték, még ha semmilyen „kalózkodást” sem követtek el.

A DMCA alapján – ahogy már említettük – félmillió USD erejéig, és maximum öt év börtönbüntetéssel sújtható az, aki első alkalommal megkerüli a DRM-rendszert. A DMCA alatti első bűnügyi per 2001-ben zajlott le. *Dimitrij Skljarov* orosz programozót letartóztatták olyan program fejlesztéséért, amely eltávolítja a másolásvédelmi részeket az Adobe eBook-formátumának fájljaiból. Skljarov egyik célja az volt, hogy az eBookot használhatóvá tegye a vakok képernyőolvasó szoftverével. 2001 nyarán előadást tartott az USA-ban az eBook-formátum hibáiról; az Adobe Systems sürgetésére letartóztatták.¹⁵ Skljarov három hónapot töltött fogságban, és négy hónapot óvadékkal szabadlábon, végül 2001 decemberében elhagyhatta az USA-t – azzal a feltétellel, hogy saját cége, az *Elcomsoft* ellen fog tanúskodni. Erre azonban nem került sor, mivel a vállalatot is fölmentették a rá következő évben.¹⁶

A fenyegetett akadémiai szabadság

Egy másik felkavaró ügy főszereplője a *Secure Digital Music Initiative (SDMI)* ipari konzorcium volt, amely a digitális zene másolásvédelmével foglalkozik. 2000-ben az SDMI versenyt hirdetett új technológiájú digitális vízjelének feltörésére. *Ed Felten*, a *Princeton Egyetem* informatikaprofesszora munkatársaival feltörte a technológiát. Amikor azonban a következő évben egy nemzetközi konferencián ismertetni akarta a tudományos eredményt, Felten levelet kapott az RIAA-tól, hogy az előadás a DMCA alapján jogsértést jelent.¹⁷

A professzor ekkor visszalépett az előadástól. Röviddel ezután az *Electronic Frontier Federation (EFF)* jogvédő szervezet segítségével beperelte az SDMI-t, az RIAA-t és *John Ashcroft* igazságügyi minisztert (azaz személyében az USA-t), hogy deklarálják: a szóban forgó előadás nem sérti a DMCA-t. A lemeztársaság gyorsan visszakozott, s még ugyanabban az évben Felten megtartotta az előadást egy *USENIX*-konferencián. Hasonló fenyegetések értek másokat is: 2002 nyarán a *Hewlett-Packard* rendszerbiztonsággal foglalkozó kutatókat perrel fenyegetett a DMCA-ra hivatkozva, mivel a kutatók publikálták a HP Tru64-es operációs rendszerének hibáit. A vállalat gyorsan visszavonulót fújt.¹⁸ 2003 áprilisában a *Blackboard* a

DMCA-ra hivatkozva az osztálytermi oktatási szoftver hibáiról előadást készítő egyetemisták ellen lépett fel. Igaz, hogy nem volt még olyan bírósági döntés, amely a DMCA alapján kutatók cenzúrázását rendelte volna el. A fenyegetések mindazonáltal egészen valóságosak, és hatékonyságukban alig maradnak el a beperelésektől.

A kalózkodásról

A DMCA néhány híve elismeri annak fogyatékos-ságait, de szerintük nem lehet mellőzni – ahogy a DRM-rendszereket sem – a kalózkodás visszaszorításában; úgy vélik, a DRM visszatartó ereje nélkül az internet az anarchia színtere. A tévéprogram terjesztését gátló „broadcast flag”, vagy a DRM technológiák egyéb megvalósulásai azonban nem hatékonyak.

Minden, valaha is létrehozott DRM-rendszert köz-zététele után pár héttel már feltörték. Igen valószínű, hogy feltörhetetlen DRM-kódot nem is lehet készíteni.¹⁹ A hackerek elleni erőfeszítés és ádáz harc ellenére a nagyobb DRM-rendszerek megke-rülésére szolgáló programok offshore weblapokról letölthetők. *J. K. Rowling* legutóbbi bestsellere, a „Harry Potter és a félvér herceg” nem volt elektro-nikus formátumban. Ez nem tartotta vissza a kaló-zokat attól, hogy a regényt beszkennelve felküldjék a fájlcserélőkbe 11 órával a bemutató után.²⁰ A legtöbb film megvan VHS formátumban – egészen egyszerű bármelyiket a komputerre exportálni.

Alternatívák

A szerzői jog alatt álló tartalom védelmére léteznek egyéb módszerek. Említettük már, hogy a filmipar indította a „tiszteled a szerzői jogot” buzdító/felvilágosító kampányt. Ennél több sikerrel ke-csegtet a kalózkodás elleni fellépésnek az a mód-ja, amikor a szoftverfejlesztők maguk építenek termékeikbe kalózellenes „ütközőket”. Az iTunesban például vannak ilyenek: az online zenei áruház megengedi ügyfeleinek, hogy másokkal megosszák a zenét a helyi hálózaton. Lehetővé teszi továbbá a „sztrímélést”, adatfolyam internetalapú mozgatását kollégiumi társak, csa-ládtagok, szomszédok számítógépeinek között. De az iTunes-interfész nem ad lehetőséget zene másolá-sára a gépek között. Tény, hogy ez nem 100%-os riasztóeszköz. A fájlok nincsenek rejtjelezve, vagy más típusú másolásvédelemmel ellátva, úgyhogy a technikailag képzett használó rájön, hogyan érje el

és másolja át a nyers MP3 fájlokat. De ahogy lát-tuk, a DRM amúgy sem tudja meggátolni a céltu-datos kódtörőket. A beépített ütközők azonban arra elegendők, hogy az átlagos, nem képzett használó illegális másolási szándékát megghiúsi-ták. Az ütközők nem veszik igénybe a törvény erejét hatékonyságuk kikényszerítésére, s hiá-nyoznak az előzőkben részletezett káros követ-kezmények is.

Jogi megoldások

A copyright-tulajdonosok kezében végül is van fegyver azokkal szemben, akiket a felhívások, illetve a beépített ütközők nem riasztanak el a tör-vényszegéstől. Már szó volt róla, hogy az RIAA 2003-ban elkezdte beperelni az egyéni fájlme-gosztókat; a legtöbb esetben az ügy 3–4 ezer USD-s bírsággal zárult, amely jelzi, hogy a perek épphogy önköltségesek.²¹

Új egyensúly felé

A Grokster elleni perben volt néhány tanulságos elem. A legfelsőbb bíróság nem hivatkozott prece-densként a híres Sony-ügyre, amely kimondta, hogy azok a technológiák, amelyeknek törvényes alkalmazási módjai is vannak, nem tehetők auto-matikusan felelőssé a termékkel végzett törvényte-len cselekményért. Ehelyett a bíróság úgy érvelt, hogy ha bizonyíték van arra, hogy egy szolgáltató vállalat ösztönzi a szerzői jogsértést a felhasználók között, akkor a cég mégiscsak felelős az akcióért. Ez a döntés a technológiai helyett már a valódi, az emberi oldalra helyezi a hangsúlyt. Az, hogy ho-gyan tervezzenek technikai eszközöket a cégek, nem a kongresszus dolga. A bíróságok is bizonyá-ra jobban felkészültek az emberi szándék megíté-lésében, mint az eszközök technikai paraméterein-ek értékelésében.

A Sony-ügy kapcsán az USA Legfelsőbb Bírósága kimondta, hogy egyensúlyt kell találni a copyright-tulajdonos törvényes védelme, és másoknak a szabad szellemi mozgáshoz való joga között. Az egyensúly csak akkor tartható fenn, ha a kongresz-szus kinyilvánítja az alapelveket – ahogy tette az 1976-os copyrighttörvényben –, és rugalmasan a törvényszékekre hagyja az alapelveknek az új technológiákhoz való alkalmazását. Amikor a kongresszus ehelyett technológiai döntésekről hoz törvényt, mint a DMCA esetében, megfosztja a bíróságokat attól, hogy azok a szükséges egyen-súlyt megteremtsek, ahogy az újabb és újabb technikai eszközök megjelennek.

Összegzés

1982-ben *Jack Valenti*, az amerikai filmszövetség, az MPAA akkori vezetője a kongresszus előtti patetikus vádbeszédében az új találmány, a képmagnó jövőbeni hatását a bostoni fojtogatóéhoz hasonlította. Ám Valenti jóslatával szöges ellentétben a videomagnó a filmipar égből pottyant jótéménye lett. A műsoros kazetta néhány éven belül az egyik legjövődélmezőbb eszközzé vált.

A filmstúdiók konzervatív intézmények; érdekük fűződik ahhoz, hogy termékük forgalmazása a szokásos módon folyjon tovább. Aggasztó, hogy a DMCA-ra támaszkodva az ipar jelenlegi nagygyúí széles körű jogi eszköztárral akadályokat tudnak emelni az új technológiák bevezetése elé. Sőt, minden elektronikai szórakoztatási eszközt, amely fölött nincs ellenőrzésük, fenyegetésnek fognak fel, és nem engedik, hogy ezek az eszközök tartalmukhoz hozzáférjenek. Követelni fogják minden olyan alkotóelem megsemmisítését, amely az ipari profitot fenyegeti, még ha az a fogyasztó számára előnyös vagy új ipari jövedelmek forrása lehet.

A fogyasztói videó piacát a jövőben az *OpenCable* specifikációi elszegényítik. Az *OpenCable* korlátozásai lehetetlenné teszik a tisztességes felhasználást törvényszegés nélkül. A szerzői jogi oltalom alatt álló tartalom konvertálása az internetes formátumban való terjesztéshez tiltva van ebben a specifikációban, még akkor is, ha az ilyen cselekmény tisztességes felhasználásnak számít.

A DMCA fogyatékosága, hogy a technikai eszközre, a megkerülési módszerre fókuszál, és nem a vétkes végcélra, a kalózkodásra. Azok, akik tartalomlopás céljából kerülnek meg a DRM-rendszereket, büntetést érdemelnek, de az embereknek legyen joguk arra, hogy megkerüljék a másolásvédelmet olyan célra, amely egyébként nem ütközik törvénybe. Sportprogramok felvétele ne essen korlátozás alá; köztulajdonú műsorokat lehessen szabadon letölteni és terjeszteni. Rövid filmrészleteket szabadon lehessen beilleszteni egy filmkritikába, ahogyan a bíráló is idéz a könyvből a könyvrecenzióban. Vagyis: a fogyasztó nem büntethető azért, ha törvényes okokból kerüli meg a technológiai korlátot.

1790-ben az „alapító atyák” feljogosították a kongresszust, hogy elismerje a copyrightot „a tudomány és a hasznos művészetek haladásának ösztönzésére”. Aligha tekinthető a haladás ösztönzésének, ha egymarknyi nagyvállalat kezében olyan hata-

lom van, amely szorosan megszabja a szerzői jog alatti tartalom használatának módját. A haladást inkább az egymással kommunikálni képes termékek, a fogyasztói választás és a komoly verseny technológiai piaca ösztönzi. A DMCA megkerülést tiltó rendelkezései az alkotmányos vízió elárulásának tekinthetők, amelyek az ösztönzés helyett inkább akadályozzák a tudomány és a hasznos művészetek haladását.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány a tekintélyes washingtoni politológiai intézet, a *Cato Institute* egyik sorozatában jelent meg. Az intézet a *Cato*-levelekről kapta a nevét. Még George Washington születése előtt, 1720–23 között két angol újságíró, *John Trenchard* és *Thomas Gordon* 144 pamfletet közölt a *London Journal* és a *British Journal* hasábjain *Cato* álnéven. Ezek a szabadság és a köztársaság eszméit képviselő írások jelentős szerepet játszottak az amerikai függetlenségi háború szellemi előkészítésében. Az eredeti névadó, az ifjabb *Cato* (Kr. e. 95–46) pedig Julius Caesar rendíthetetlen ellenfele, a köztársaság szószólója és a szabadság bajnoka volt.
- ² A verssor Robert Frost (1874–1963) 1915-ben megjelent „Mending Wall” c. verséből való, eredeti szövege: „good fences make good neighbors”.
- ³ <http://www.old-computers.com/museum/computer.asp?c=633>
- ⁴ Ezt először az *Apple v. Franklin*-perben mondta ki a bíróság 1983-ban: „a komputerprogram irodalmi alkotás, és jogosulatlan másolása nem megengedett”.
- ⁵ Az USA Legfelsőbb Bírósága 1985-ben a *Harper & Row* kontra *Nation Enterprises* per során így fogalmazott: „a tisztességes felhasználást hagyományosan úgy határozzák meg, hogy az a copyright tulajdonosán kívüli személyek joga a szerzői joggal védett tartalom ésszerű használatához a copyright-tulajdonos beleegyezése nélkül”.
- ⁶ LESSIG, Lawrence: *Free Culture*, New York, Penguin, 2004.
- ⁷ KNOPPER, Steve: *RIAA will keep on suing*. = *Rolling Stone*, 2005. június 9. http://www.rollingstone.com/news/story/_/id/7380412
- ⁸ *Bruce Schneier* rejtelezési szakértő frappánsan leírja a folyamatot: *The futility of digital copy prevention*. = *Crypto-gram Newsletter*, 2001. május 15. <http://www.schneier.com/cryptogram-0105.html#3>
- ⁹ Vö. <http://www.copyright.gov/fedreg/2003/68fr2011.pdf>
- ¹⁰ Az előrepörgetés problémájáról: http://www.eff.org/IP/DMCA/20021218_EFFPKcomments.pdf
- ¹¹ Vö. <http://www.dvdcca.org/>
- ¹² SHIM, Richard–HU, Jim: *FAQ: CableCard? What's that?* = *CNet News*, 2005. január 20. http://news.com.com/FAQ+CableCard+Whats+that/2100-1041_3-5542400.html

- ¹³ SPEICHER, Stephen: The Clicker: CableCARD and OpenCable. = *Engadget*, 2005. április 14. <http://www.engadget.com/entry/1234000343040219/>
- ¹⁴ LEYDEN, John: Lexmark unleashes DMCA on toner cartridge rival. = *Register*, 2003. január 10. http://www.theregister.co.uk/2003/01/10/lexmark_unleashes_dmca_on_toner/.
- ¹⁵ HARMON, Amy: Adobe opposes prosecution in hacking case. = *New York Times*, 2001. július 24.
- ¹⁶ LEE, Jennifer: In digital copyright case, programmer can go home. = *New York Times*, 2001. december 14.
- ¹⁷ GREENE, Thomas C.: Felten spills the SDMI beans. = *Register*, 2001. augusztus 16. http://www.theregister.co.uk/2001/08/16/felten_spills_the_sdmi_beans/
- ¹⁸ McCULLAGH, Declan: HP backs down on copyright warning. = *CNet News*, 2002. augusztus 1. <http://news.com.com/2100-1023-947745.html>
- ¹⁹ Bruce Schneier 2001-es előadását l.: http://www.ima.umn.edu/talks_workshops/2-12-16.2001/schneier/DigitalRights.pdf. L. még: <http://crytome.org/futile-cp.htm>
- ²⁰ ANDREWS, Robert: Pirates of the Potter-ian. = *Wired News*, 2005. július 21. http://www.wired.com/news/digiwood/0,1412,68269,00.html?tw=wn_tophead_4
- ²¹ A <http://sharenomore.blogspot.com/> blog beszámol az RIAA-perekről. 2005. április 29-én a perek száma elérte a 10 ezret, 2005 augusztusára pedig túllépte a 13 ezret.

/LEE, Timothy B.: **Circumventing competition: The perverse consequences of the Digital Millennium Copyright Act.** = Washington, D. C.: Cato Institute, 2006. március. (*Cato Policy Analysis* no. 564.) <http://www.cato.org/pubs/pas/pa564.pdf>

(Bánhegyi Zsolt)

Elektronikus könyvek az EBSCO-tól

Az elektronikus könyvek a természet-, műszaki és orvostudományi kiadók értékes új „kiadványai”. A műfaj különösen népszerű a diákság körében: ők már a digitális korban születtek, és előnyben részesítik az elektronikus formában elérhető információt. A „digitális polcon” tárolt könyvek – legyen a polc egy kiadó e-könyv platformja, vagy egy könyvtár OPAC-ja – az olvasóknak azonnali olvasást, mentést, nyomtatást vagy letöltést jelentenek. A kutatók akár PC-ről, akár notebookról vagy kézi eszközeikről is hozzájuk tudnak férni. A természet-, műszaki és orvostudományi tartalmak különösen alkalmasak arra, hogy e-könyvekben adják közre őket, mivel fontos, hogy mindig aktuálisak legyenek.

A kiadók „vették a lapot”

Az elektronikus könyvek ipara néhány évig megindult, majd megállt. A nagy tudományos kiadók azonban komoly figyelmet fordítanak arra, hogy kifejlesszék könyveik, kézikönyveik és könyvsorozataik elektronikus formáját. Mindegyikük különböző platformokkal kísérletezett, különböző üzleti modelleket próbált ki, és kockáztatta az elektronikus-könyv-gyűjtemény kiadását. Bár a használat csak az utóbbi időben kezd észrevehetően nőni, a kiadók a visszajelzések alapján újabb fejlesztéseket indítottak: teljesen újratervezték szoftverjüket, hogy alkalmas legyen a könyvfórmátum kezelésére is.

A nyomtatott kiadványokkal összehasonlítva az elektronikus könyvek sok előnyt rejtenek a könyvtáraknak. Idesorolható a kézi és fizikai feldolgozás, az anyagok hozzáférhetőségének és használatának bővítése, a takarékos raktári helykihasználás, nem kell számolni sérülésekkel és lopásokkal. A könyvtárak megkapják a MARC rekordokat, és a COUNTER-kompatibilis használati statisztikát.

Az elektronikus könyvek modellje az e-folyóiratokét követi. Az e-könyvcsomagokat elsősorban éves előfizetés vagy licencek alapján terjesztik. A kiadók kombinált interfésszel egy csomagba teszik az e-folyóiratok és e-könyvek tartalmát (ami megkönnyíti az előfizetői ügynökségek dolgát mind a rendelésben és megújításban, mind a fizetésben).

A könyvtárak személyre szabott, teljes vagy tematikus gyűjteményeket is rendelhetnek. Az EBSCO gyűjti és kereshetővé teszi a könyvek metaadatait mind az EBSCOhoston, mind az EBSCO A-to-Z tudásbázisban. Így lehetőség nyílik több platformon keresni, és ezek között mozogni; az eredmény: egyidejűleg lehet elérni az elektronikus folyóiratokat és fejezetszinten az e-könyveket.

Az EBSCO szolgáltatásai

Az EBSCO a következő kiadók elektronikus könyveikhez nyújt hozzáférést: